

Bibliothèque publique d'information - Veřejná informační knihovna

(Gabriela Šimčíková, 12.6.2003)

Třítýdenní studijní pobyt v Paříži, uskutečněný v měsíci květnu 2003, byl po všechny dny od rána do večera zcela vyplněn novými zážitky, zkušenostmi a řadou setkání se zajímavými lidmi. Vedle Veřejné informační knihovny(BPI) byla na programu i návštěva dalších 7 pařížských knihoven. Tato práce však bude věnována jen knihovně uvedené jako první v pořadí, a to nejen proto, že je ojedinělou knihovnou svého druhu, ale i proto, že byla v Paříži mou hostitelskou institucí.

Francouzská veřejná informační knihovna(BPI) se sídlem v pařížském Kulturním středisku G.Pompidou(Centre Georges Pompidou) je jak svým pojetím, tj. strukturou a organizací, tak svou funkcí, ojedinělým modelem evropské veřejné knihovny. Rozsah jí poskytovaných veřejných informačních služeb, stejně jako nebývalá míra demokratické přízlivosti provozních podmínek ji řadí mezi vůdčí a avantgardní informační instituce působící v rámci veřejného sektoru informační společnosti 21. století.

Výjimečnost této knihovny je dána z velké části koncepčními principy, které stojí na počátku jejího vzniku a které se odrážejí v jasně formulovaném právním textu statutu této instituce. Veřejná informační knihovna(BPI) byla zřízena Francouzským ministerstvem kultury a komunikace v roce 1977. Kontrola její činnosti tedy spadá do kompetencí výše uvedeného ústředního orgánu státní správy, který prostřednictvím orgánů k tomu určených dohlíží, aby jím zřízená instituce vykonávala úkoly v oblasti poskytování informačních služeb tak, jak byly na počátku vytyčeny v hlavních cílech předmětu její činnosti. Za tímto účelem jsou knihovně poskytovány také příslušné ekonomické prostředky.

Veřejná informační knihovna sice působí zcela viditelně převážně na území města Paříže, nicméně zcela jednoznačně se nejedná o knihovnu městskou. Ze statutu plynoucí její celonárodní působnost v rámci francouzského geografického regionu jí ukládá povinnost vystupovat jako hlavní organizátor, koordinátor a metodický správce rozvoje francouzského veřejného knihovnictví provozovaného na všech hierarchicky správně nižších úrovních. V této souvislosti zmiňme již na tomto místě, že v organizační struktuře knihovny jsou pro tuto oblast činnosti vyčleněna speciální pracoviště, z nichž zvláště jedno má charakter nejen praktické experimentální laboratoře zaměřující se na hodnocení jak kvantitativních, tak kvalitativních ukazatelů charakterizujících poskytované služby v rámci této konkrétní knihovny, ale současně jde i o více méně výzkumné pracoviště, které má pole zájmu širší, v jehož rámci se provádí bádání v oblasti sociologie čtenářství a sociologie a profesní praxe veřejného knihovnictví a rozvoje knihovnické profese obecně. Výsledky vzešlé z činnosti tohoto oddělení jsou publikovány. V České republice se můžeme s některými z publikovaných prací blíže seznámit např. v Knihovně knihovnické literatury v Národní knihovně České republiky.

V zakládajícím dekretu figurují zvláště tři koncepční prvky, které vymezují hlavní orientační cíle činnosti Veřejné informační knihovny(BPI) jako informační instituce. Jsou jimi společenská informační aktualita, demokratická rovnost v přístupu k informacím a studijní charakter knihovny. Jejich vzájemná kombinace vytváří prostředí pro poskytování veřejných informačních služeb, které je pro uživatele velmi vstřícné a které je uživatelem také náležitě

oceňováno (jen zřídka se netvoří na místa v knihovně fronta; během víkendu jsou všechna místa obsazena již 2,5 hodiny po otevření).

Podívejme se blíže na jednotlivé koncepční prvky. Zvolíme však opačné pořadí, než v případě výše uvedeného výčtu, a to proto, že budeme postupovat od knihovní funkce nejvíce tradiční k té, která představuje v podstatě jisté novátorské specifikum této knihovny, určitý druh inovace, která se však v současné době ve Francii přijímá jako samozřejmá věc.

Výlučný studijní charakter knihovny na jedné straně Veřejné informační knihovně (BPI) mnohé ulehčuje, pokud jde o zajišťování knihovnických agend spjatých s absenčním půjčováním. Na druhé straně ji však také zbavuje možnosti spoléhat se v hodnocení své činnosti právě na statistický údaj kvantitativního ukazatele objemu absenční výpůjčky těmito agendami uskutečňovaný. Studijní charakter knihovny také přitahuje podstatnou část jejích uživatelů, kterými jsou zvláště studenti. Tato okolnost nicméně vyvolává dva protichůdné názory na věc. První názor tvrdí, že přestože knihovna byla pojímána jako studijní knihovna, neměla by být ve svých informačních službách orientována jen na studentskou veřejnost, přestože tato tvoří víceméně téměř dvě třetiny jejích uživatelů. Neměl by na tom nic měnit ani nepříjemný fakt, že služby pařížských univerzitních knihoven jsou nedostačující a že tudíž studenti nemají odpovídající zajištění jim nutné odborné dokumentace a studijních míst (tato situace by se ale měla údajně zlepšit uvedením do reality již započatého projektu týkajícího se právě nové reorganizace informačních služeb poskytovaných univerzitními knihovnami). Druhý názor tvrdí, že aby knihovna naplnila svou funkci studijního prostoru, nutně potřebuje přítomnost studujících uživatelů, které je ve skutečnosti velmi těžké získávat z jiných skupin uživatelské veřejnosti, než právě z veřejnosti studentské. Tento názor se naopak domnívá, že studenti zvyklí v knihovně řádně studovat, mohou svým příkladem působit i na tu část široké veřejnosti, která v knihovně zvyklá studovat není a jen zřídka v ní dokáže setrvat při práci s informačním zdrojem delší dobu. Uvedené názory se vzájemně doplňují. Spolu se zlepšením stavu informačních služeb pařížských univerzitních knihoven a s tím souvisejícím možným odlivem podstatné části uživatelské veřejnosti bude Veřejná informační knihovna (BPI) v dohledné době konfrontována s novými skutečnostmi, které napříště bude muset zahrnout do svých projektů a plánů. Je jisté, že se těmito otázkami zabývá již teď v současné době.

Jméno Veřejná informační knihovna již samo o sobě vypovídá mnohé o míře demokratické rovnosti v přístupu k informačním zdrojům. Skutečnost to jenom potvrzuje. Knihovna je přístupná komukoli, pokud jeho přítomnost nenarušuje běžný stav zajišťování veřejných informačních služeb a není v rozporu s etickými pravidly nutnými pro správu veřejného prostoru. Knihovna poskytuje všechny služby zdarma s výjimkou technicky provedených rozmnoženin informačních dokumentů, jejichž pořízení si uživatel hradí sám. Provozní doba knihovny je přizpůsobována poptávce, tudíž její rozsah najde jen stěží konkurenta mezi pařížskými knihovnami. Může být srovnatelná jen s provozní dobou Národní francouzské knihovny (BNF), a to jen za předpokladu poněkud zjednodušujícího srovnání.

Zajímavým jevem, který se snaží Veřejná informační knihovna vývojově sledovat a informačními nástroji, které má k dispozici, zachycovat a zpracovávat a poté sdělovat a prostředkovat veřejnosti, je společenská aktualita. Co si pod tímto pojmem představit? Jak obsahově vymezit to, co tvoří specifikum této knihovny? Co je to, co přivádí do knihovny vedle studujících nejvíce uživatelů?

Jak už jsme zmínili, knihovna nabízí všechny své informační fondy uživateli bezprostředně k dispozici. Režim absenční výpůjčky tato knihovna nezná. Informace uživateli jsou poskytovány bezprostředně buď přímo prostřednictvím knihovníka, nebo vlastním studiem

uživatele příslušného volně dostupného informačního dokumentu. V prostoru knihovny, který se rozkládá na 10 000 m² a na třech podlažích je k dispozici přibližně 2000 studijních míst. Uživatel má přístup k rozsáhlému prezenčnímu fondu tištěných dokumentů ve volném výběru, z nichž je celkem 350 000 knižních knihovnických jednotek a 2 300 titulů periodik, což zhruba představuje regál o délce nejméně 14 km. Pokud jde o využívání moderních informačních technologií, Veřejná informační knihovna(BPI) nabízí celkem 370 multimediálních počítačových stanic, na kterých zpřístupňuje nejen vlastní fondy multimediálních dokumentů – 200 CD-ROMů s výukovými programy(uveďme např. různé počítačové programy, ale i program pro výuku pravidel silničního provozu) a výukovými jazykovými metodami(135 jazyků a dialektů), 10 000 hudebních CD, 2 200 nosičů s videonahrávkami, interně vytvářené databáze vybraných digitalizovaných článků z tisku – ale také zpravodajské televizní pořady v hlavních jazycích světa a samozřejmě Internet. Pojem společenské aktuality, který se nachází ve středu zájmu informační činnosti knihovny, souvisí právě s novými možnostmi přístupu k informacím prostřednictvím moderní výpočetní, telekomunikační a informační techniky.

Veřejná informační knihovna se snaží o to, aby zprostředkovala co nejbezprostřednějším způsobem novinářsky zachycenou společenskou aktualitu vydávanou v různých druzích tisku, a proto se snaží nabízet využívání zvláště elektronických médií. Uživatelé tak mají přístup k elektronicky vydávanému francouzskému i zahraničnímu tisku, s jehož vydavateli knihovna stále dojednává téměř neomezené přístupové podmínky. Podle statistických výsledků je elektronická forma čtení tisku preferována před tradičním čtením tištěných periodik. Toto samozřejmě neplatí v případě odborných časopisů. V této souvislosti zmiňme i exkluzivní službu volného zpřístupňování starších archivních čísel vybraných francouzských novin, které si uživatel může sám číst na zařízeních umožňujících prohlížení mikrofilmu.

Další velmi zajímavá služba, kterou knihovna nabízí je využívání knihovnický vytvářené a průběžně doplňované databáze digitalizovaných článků z tisku, které se nějakým způsobem vztahují k Paříži, k jejímu aktuálnímu kulturnímu(uměleckému a literárnímu) a společenskému(sociálnímu a ekonomicko-politickému) dění.

Záběrem širší společenskou aktualitu zprostředkovává služba, kterou uživatelé velmi oceňují a kterou mohou využívat v oddělení velmi příhodně nazvaném Televize světa. Zájemci si tak u 8 televizních přijímačů mohou zvolit televizní program se zpravodajstvími v jejich rodném jazyce. Tato služba vyvolává trochu kontroverzní názory ze strany knihovníků, ale pokud jde o názory ze strany uživatelů, tam je patrná zcela jasná spokojenost.

V současné době je hlavní bránou do světa bezpochyby Internet a jeho webové informace. I když jde v tomto případě o elektronické médium, které je jen stěží regulovatelné vzhledem k obsahu individuálně vystavované informace s celosvětovým dopadem, Veřejná informační knihovna(BPI) považuje za důležité přístup a využívání Internetu ve svých prostorách v rámci svých možností regulovat. Nabízí tak dva modely přístupu. Jedním z nich je časově omezený přístup(1 hodina) k volnému Internetu prostřednictvím rezervačního režimu a druhým z nich je přístup k Internetu na neomezeně dlouhou dobu, ale jen do prostředí předem vybraných webových adres, kterých vůbec není málo a jejichž seznamy knihovníci průběžně zpracovávají, přepracovávají, aktualizují a předkládají uživateli tak, aby nejen obsahově vyhovovaly všeobecné poptávce po elektronické informaci, ale i standardním konceptům poskytování více méně adresných referenčních služeb prostřednictvím moderních informačních technologií.

Na závěr tohoto stručného přehledu knihovnicko-informačních služeb, který samozřejmě není vyčerpávající, bych chtěla uvést službu, která byla ve Veřejné informační knihovně zřízena jako samostatné oddělení poměrně nedávno, i když prakticky se již prováděla v rámci komplexnějších služeb někdy na konci 90. let 20. století. Jedná se o tzv. poskytování informací na dálku, jakési dálkově přístupné referenční služby. Za tímto účelem bylo

vyhrazeno speciální pracoviště a vyčlenění jednotliví pracovníci, kteří prostřednictvím všech dostupných telekomunikačních zařízení(s výjimkou telefonu) a zařízení výpočetní techniky odpovídají na dotazy z řad nejen pařížské, popř. francouzské, ale i zahraniční odborné a široké veřejnosti. Jak tradičně(písemně), tak prostřednictvím moderních informačních technologií komunikují s dotazovateli a vytvářejí si vlastní informační faktografické a dokumentografické fondy, vedou si dokumentaci a statistiku o dotazech. Podle slov pracovníků oddělení je to práce velmi zajímavá, protože stále přináší nové zkušenosti a poznatky, i když uživatel není s knihovníkem právě bezprostředně v přímém kontaktu. Vždy je však přítomen alespoň v myšlenkách, protože při referenčních odpovědích je cílový příjemce vždy důležitým korigujícím faktorem vhodnosti a přiměřenosti poskytované informace. O tomto oddělení se také hodně hovoří jako o jednom potenciálním možném zajišťovateli on-line a nonstop referenčních služeb v případě, že by se Veřejná informační knihovna(BPI) účastnila mezi knihovníky hodně diskutované francouzské knihovnické akce „Nonstop internet reference on-line“.

Ve zkratce jsme zmínili alespoň hlavní druhy knihovnicko-informačních služeb Veřejné informační knihovny(BPI). Vzhledem k omezenému prostoru vyhrazenému pro tento příspěvek bohužel nebylo možné věnovat se dalším ne méně důležitým službám, ve kterých Veřejná informační knihovna(BPI) dosahuje výjimečné výsledky: ať už to jsou neopomenutelné speciální služby pro zrakově postižené či seniory, anebo organizačně bezchybně propracované programy nejrůznějších kulturních akcí v nejširším významu tohoto slova. Je jisté, že bezprostřední blízkost Národního střediska moderního a současného umění(Centre national d'art moderne et contemporaine), které stejně jako Veřejná informační knihovna(BPI) působí v komplexu Kulturního střediska G. Pompidou(Centre Georges Pompidou), hraje v rozvoji kulturního a společenského života pařížské metropole nezastupitelnou roli.

Na závěr bych chtěla poděkovat všem, kteří mi umožnili tuto studijní cestu do Paříže uskutečnit. Moje poděkování směřuje zvláště vedení Městské knihovny v Praze, členům Komise pro zahraniční styky SKIPu a samozřejmě i druhé straně, a to francouzským kolegům z Veřejné informační knihovny(BPI).

Gabriela Šimčíková